

3. Подоляк Л., Карабаєва І. Шестирічна дитина: яка вона? *Теми для обговорення на батьківських зборах у початковій школі*. К. : Ред. загально педагогічних газет, 2003. С. 10 – 19.

4. Савчин М. Психологія відповідальної поведінки. К. : Україна-Віта, 1996. 130 с.

Дарина ДАНИЛЕНКО

магістрантка I курсу спеціальності
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. А. БОНДАРЕНКО**,
доктор пед. наук, доцент, професор

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ ЯК НАПРЯМ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ТИФЛОПЕДАГОГА

У статті автором висвітлено проблему проведення корекційних занять з сенсорного розвитку дітей зі зниженим зором. Розкрито досвід роботи з формування і розвитку у дошкільників основних сенсорних функцій таких, як розрізнення за кольором, формою, величиною. Наведено приклади корекційних ігор, які можуть використовувати у своїй діяльності вчителі-дефектологи (тифлопедагоги). Приділення уваги сенсорному розвитку дитини зі зниженим зором сприяє удосконаленню органів відчуття, накопиченню уявлень про навколишній світ.

Ключові слова: сенсорний розвиток, діти зі зниженим зором, корекційна робота, вчитель-дефектолог (тифлопедагог).

D.O.Danylenko. Sensory development of children with reduced vision as a direction of the corrective work of the typhloeducator

In the article, the author highlighted the problem of conducting remedial classes for the sensory development of children with reduced vision. The experience of working on the formation and development of preschool children's basic sensory functions, such as distinguishing by color, shape, and size, is disclosed. Examples of correctional games that special education teachers (special education teachers) can use in their activities are given. Paying attention to the sensory development of a child with reduced vision contributes to the improvement of the senses, the accumulation of ideas about the surrounding world.

Key words: sensory development, children with reduced vision, corrective work, special education teacher (typhopedagogue).

Постановка проблеми. За допомогою зорового аналізатора відбувається формування уявлень дитини про предмети та явища довкілля, їх ознаки, просторове взаємовідношення тощо. Порушення зору спричиняє труднощі у пізнавальній діяльності дошкільника, обмежують його можливості. Корекційно-розвиткова робота вчителя-дефектолога (тифлопедагога) повинна бути спрямована на подолання

виявлених прогалин у пізнавальному розвитку дітей, формуванні сенсорної основи життєдіяльності, корекції вторинних порушень у психофізичному розвитку особистості та компенсації зорового порушення.

Аналіз досліджень і публікацій. Першим у дефектології поняття корекційної спрямованості навчання і виховання незрячих і слабозорих та принципи корекційної роботи для тифлодидактики вивів І. Могуліс. До останніх він відніс такі як: формування сенсорного досвіду, розвиток дотикової діяльності, інтелектуалізації навчально-пізнавальної діяльності та розвиток співвідносної діяльності.

Подальші дослідження (Л. Вавіна, В. Єрмаков, В. Кобильченко, В. Ремажевська, Є. Синова та ін.) засвідчили, що корекції в процесі розвитку дитини з порушеннями зору підлягають: пізнавальна сфера, фізичний розвиток, якості особистості. Важливу роль у формуванні особистості дитини дошкільного віку відіграє сенсорний розвиток (М. Монтесорі, Є. Тихеева, А. Усова та ін.). Розвиток сенсорних функцій у дітей із порушеннями зору не може проходити самостійно, спонтанно, їх необхідно розвивати у спеціально створених умовах (Т. Гребенюк, Г. Серпутько, Т. Свиридюк, Є. Синьова та ін.).

Теоретичний аналіз літературних джерел засвідчив недостатню кількість досліджень та праць методичного характеру, що стосуються сенсорного розвитку дітей зі зниженим зором. Тож, **метою** роботи є організація корекційної роботи тифлопедагога з сенсорного розвитку дошкільників зі зниженим зором.

Виклад основного матеріалу. Аналіз нормативних документів засвідчив, що «корекційно-розвиткова робота – це комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини» [1].

Корекційно-розвиткова робота у навчанні дітей із порушеннями зору є комплексом заходів системного психолого-педагогічного супроводу дитини, що передбачена індивідуальною програмою розвитку і спрямована на корекцію порушень, шляхом розвитку особистості учня, його пізнавальної, емоційно-вольової сфери, мовлення, формування життєво-необхідних компетенцій із самообслуговування, соціально-побутового, просторового орієнтування тощо [2].

Сенсорний розвиток є одним із напрямів корекційної роботи з дітьми дошкільного віку зі зниженим зором, актуальність якої визначається тим, що втрата зору викликає цілий ряд відхилень у фізичному і психічному розвитку дітей, особливо при цьому страждають сенсорні функції: сприймання, саморегуляції, самоконтролю рухів, орієнтування у просторі. Без цілеспрямованої корекційної роботи у дошкільників зі зниженим зором формуються викривлені, неточні уявлення про навколишній світ. Це пояснюється тим, що такі діти не мають змоги повною мірою сприймати об'єкти за допомогою зору, тому вони повинні компенсувати багатство вражень від навколишньої дійсності за рахунок розвитку збережених аналізаторів.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що до основних завдань сенсорного розвитку належать такі: формування і розвиток зорового, дотикового, слухового сприймання, просторових умінь, навичок, аналізуючого спостереження, основних сенсорних функцій. Зупинимось на особливостях формування і розвитку у дітей дошкільного віку зі зниженим зором основних сенсорних функцій, до яких належать:

- сенсорна функція розрізнення за кольором,
- сенсорна функція розрізнення за формою,
- сенсорна функція розрізнення величиною.

Сенсорна функція розрізнення за кольором охоплює такі вміння: диференціація кольорів, розпізнавання та називання кольорів і їх відтінків; зіставлення предметів за кольором; розрізнення кольорів за яскравістю і насиченістю (від світлого до темного і навпаки), ритмічне чергування кольорів, утворення нових кольорів шляхом змішування фарб.

Ознайомлення з кольором дітей зі зниженим зором розпочинають з раннього віку. Цілеспрямоване вивчення кольорів відбувається на четвертому році життя і передбачає вибір його еталону як опори при диференціюванні та закріпленні уявлень про колір. У цьому віці також розпочинають вивчати відтінки кольорів шляхом поділу їх на світлі та темні (за тонами), а далі – на теплі і холодні. З метою розвитку у дітей зі зниженим зором аналітичного сприймання кольору використовують такі ігри як: «Розфарбуй веселку», «Які рослини цвітуть білим (червоним, жовтим і т.д.) кольором», «Які предмети розфарбовано неправильно?» та ін.

Основною ознакою предмета, його сенсорним змістом є форма. Саме у формі діти із порушеннями зору знаходять якості та властивості,

що характеризують предмет. Однак труднощі візуального сприймання елементів і геометричних параметрів форми ускладнює розуміння засобів наочності, формування відповідного образу предмета. Можливості виявлення елементів форми у дітей із порушеннями зору залежить від чутливості, кольоросприймання, стереоскопічної пластичності та інших властивостей зорового аналізатора.

Навчання дітей розрізненню предметів за формою охоплює декілька сенсорних дій: впізнавання та називання еталонів форми; формування способів зіставлення форм предметів з теоретичними зразками; розвиток дій аналізу складної форми шляхом використання полісенсорних взаємозв'язків: (дотиково-зорових і зорово-рухових сенсорних функцій); розвиток аналітичного сприймання складної форми і відтворення її з елементів. Еталонами форми виступають геометричні фігури.

Для розрізнення геометричних фігур навчають дитину з порушеннями зору ряду практичних дій, які надалі допомагають сприймати форму незалежно від положення фігури у просторі, її кольору і величини. До таких практичних дій відносяться: накладання, прикладання, перевертання, зіставлення елементів фігур, обведення пальцем контуру, малювання, обмацування тощо.

Для формування та розвитку розрізнення за формою використовують ігри «Підбери за формою», «Геометрична мозаїка», «Поштова скринька», «Викладання фігур на фланелеграфі», «Чарівний мішечок», «Виклади орнамент» та ін.

Для правильної і повної характеристики будь-якого предмета оцінка величини має важливу значущість і дає не лише пізнання кожного предмета, але й розуміння відношень між ними. Це робить істотний вплив на формування у дітей більш повних знань про навколишню дійсність.

Формування у дошкільників зі зниженим зором уявлень про величину передбачає розвиток умінь орієнтуватися в просторових ознаках предметів. У дітей формують вміння показувати, називати довжину, ширину, висоту предметів, визначати їх розмір в цілому. Навчання дітей визначати величину предметів відбувається на основі порівняння, що є основною властивістю величини. Саме завдяки порівнянню відбувається розуміння відношень і засвоєння нових понять: більше, менше, дорівнює, які визначають різні властивості, в тому числі довжину, ширину, висоту, об'єм тощо.

Важливим у сприйманні величини предметів є навчання дитини одночасного їх огляду. Здатність охопити поглядом предмет залежить від поля зору дитини, розміру предмета і відстані, з якої він розглядається.

Важливим для формування функції розрізнення за величиною є навчання дітей здійснювати вимірювальні дії. Досвід роботи засвідчив, що у дітей зі зниженим зором ці вміння формуються значно складніше, ніж у нормотипових, що пов'язано з труднощами зорово-просторового орієнтування. Гальмівний ефект призводить до зниження гостроти зору, порушення окорухових функцій, відсутності стереоскопічного бачення, що ускладнює виконання практичних дій. Тому, спочатку дітей вчать прийомам вимірювання шляхом накладання, прикладання одного предмета до іншого, після цього навчають вимірювати предмети за допомогою умовних мірок: смужок паперу, стрічок, паличок, кроків тощо.

Для формування та розвитку розрізнення за величиною в корекційній роботі використовують такі ігри як: «Дай такий самий», «Чарівний мішечок», «Розклади за величиною», «Зоровий диктант», «На вулиці», «Ріпка», «Хто вище на зріст», «Криничка», «Що це? Де лежить?», «Склади з частин» та ін.

Висновок. Приділення уваги сенсорному розвитку дитини зі зниженим зором сприяє удосконаленню органів відчуття, накопиченню уявлень про навколишній світ. Досвід роботи проведення корекційних занять з сенсорного розвитку дошкільників зі зниженим зором засвідчив, що у дітей активніше розвиваються такі сенсорні функції, як розрізнення за кольором, формою та величиною. Перспективою подальшого дослідження вбачаємо у представленні у систематизованому вигляді корекційних ігор з розвитку сенсорних функцій у дітей зі зниженим зором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору : монографія / за ред. д-ра психолог.н., проф.. Синьової Є. П., д-ра мед.н., проф. Рикова С. О. та авторів. К. : Кафедра, 2017. 320 с.
2. Костенко Т.М., Гудим І.М. Навчання дітей із порушеннями зору : навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 184 с.
3. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 5–6 (7) років / авт.-упоряд. М. Кривоніс, О. Дроботій. Харків : Видавництво «Ранок», 2012. 256 с.